

Окремі аспекти процедури примусового виконання рішень судів про стягнення аліментів

Сайко Л. Ю., ст. викладач кафедри права СумДУ

Україна, як соціальна та правова держава гарантує право кожної дитини на рівень життя, необхідний для належного фізичного, розумового, духовного, морального та соціального розвитку. У відповідності до статті 27 Конвенції ООН про права дитини «Батько (-ки) або інші особи, які виховують дитину, несуть основну відповідальність за забезпечення в межах своїх здібностей і фінансових можливостей умов життя, необхідних для розвитку дитини»[1]. Дане положення закріплено і українським законодавством. Піклування про дітей, їх виховання є як правом, так і обов'язком батьків. Згідно із ст. 51 Конституції України «Батьки зобов'язані утримувати дітей до їх повноліття»[2]. Родинні зв'язки між дітьми та їх батьками настільки близькі, що обов'язок допомагати своїм дітям матеріально лежить не тільки на достатньо фінансово забезпечених батьках, а й на тих, які не можуть повністю задовольнити особисті потреби.

Одним зі способів виконання обов'язку з утримання неповнолітнього є сплата одним з батьків аліментів на утримання дитини. Відповідно до Сімейного кодексу України - аліментами є грошові кошти на утримання дитини, які: 1) відраховуються за добровільно поданою одним з батьків заявою з його заробітної плати, пенсії, стипендії (ст. 187 Сімейного кодексу); 2) сплачуються добровільно одним з батьків на підставі укладеного між батьками договору про сплату аліментів (ч. 1 ст. 189 Сімейного кодексу); 3) стягуються з одного з батьків на підставі виконавчого напису нотаріуса у разі невиконання ним свого обов'язку за договором про сплату аліментів (ч. 2 ст. 189 Сімейного кодексу); 4) стягуються з одного з батьків за рішенням суду у частці від доходу платника або у твердій грошовій сумі (ч. 3 ст. 187 Сімейного кодексу)[3].

Тобто, аліменти можуть сплачуватись добровільно, або ж стягуватись примусово. З метою примусового стягнення аліментів той з батьків, хто проживає з дитиною, може звернутися до суду з позовною заявою про стягнення аліментів на дитину. У разі задоволення позову у судовому рішенні має бути, зокрема, визначено розмір присуджених аліментів та строк, протягом якого вони підлягають стягненню.

При цьому слід зауважити, що частина 2 статті 182 Сімейного кодексу України передбачає мінімальний розмір аліментів на одну дитину, який не може бути меншим, ніж 30 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку, за винятком випадків, коли аліменти присуджуються у твердій грошовій сумі (в тому випадку, коли платник аліментів має нерегулярний, мінливий дохід, частину доходу одержує в натурі, а також за наявності інших обставин, що мають істотне значення). Розмір прожиткового мінімуму встановлюється Законом України «Про державний бюджет» на поточний рік. Але статтею 18 Конвенції ООН про права дитини визначається принцип загальної й однакової відповідальності обох батьків за виховання і розвиток дитини, тобто постає питання чому той з батьків, який не проживає з дитиною повинен сплачувати тільки 30, а не 50 відсотків прожиткового мінімуму.

Необхідно звернути увагу також на ту обставину, що при визначенні розміру аліментів судом враховується не тільки заробітна плата платника аліментів, але й інші види доходів, перелік яких наведений у постанові КМУ від 26 лютого 1993 р. №146 «Про перелік видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб». Проблема полягає в тому, що, як відомо, багато громадян отримують заробітну плату у конверті, а суд, присуджуючи аліменти, виходить лише з офіційно задекларованих доходів. Другою проблемою, є те, що, рішення за такими позовами судді через надмірну завантаженість виносять, не заглиблюючись у подробиці, і в результаті далеко не завжди встановлюють об'єктивний розмір аліментів на утримання дитини.

Після набрання рішенням суду законної сили виконавчий лист, виданий на підставі цього рішення, з метою примусового стягнення аліментів необхідно подати до державної виконавчої служби за місцем проживання (перебування, роботи) платника аліментів або за місцем знаходження його майна.

У випадку коли боржник працює державний виконавець разом зі своїм розпорядженням направляє виконавчий лист до бухгалтерії підприємства, установи, організації де він працює. В розпорядженні вказується розмір відрахувань з заробітної плати, порядок стягнення аліментів та розмір заборгованості по аліментам визначений у твердій грошовій сумі.

Стягнення аліментів провадиться бухгалтерією із суми заробітку боржника після утримання з нього обов'язкових податків. Проблема полягає в тому, що багато боржників працюють не офіційно, не надають державному виконавцю відомості щодо джерел та розмірів отримання доходів. На даний момент відсутній реальний механізм виявлення справжніх доходів боржника, а також практики арешту, опису майна та звернення на нього стягнення за даними видами рішень. Фактично розшук місця роботи боржника та його майна покладається на стягувача, що відповідно, не дає результату в силу його обмежених можливостей, хоча це є прямим обов'язком державних виконавців. В деяких державах, наприклад і в Російській Федерації, судові пристави використовують приватноправові послуги у вигляді залучення приватних розшукових фірм по розшуку боржника, його майна та грошових коштів.

Відповідно до Закону України «Про виконавче провадження» контроль за своєчасністю нарахування та виплати аліментів покладено на державного виконавця. При перебуванні виконавчого листа на виконанні у органі ДВС, та за умови наявності заборгованості понад три місяці, державний виконавець надсилає запити до відповідних установ для виявлення рухомого та нерухомого майна боржника, проводить перевірку майнового стану за місцем його проживання, і в разі виявлення майна належного боржнику, на яке відповідно до вищезазначеного закону, можливо звернути стягнення - звертає стягнення на це майно.

За злісне ухилення боржника від сплати аліментів законодавством передбачено кримінальну відповідальність згідно зі статтею 164 Кримінального Кодексу України. Під злісним ухиленням слід розуміти будь-які діяння боржника, спрямовані на невиконання рішення суду (приховування доходів, зміну місця проживання чи місця роботи без повідомлення державного виконавця тощо), які призвели до виникнення заборгованості із сплати таких коштів у розмірі, що сукупно складають суму виплат за шість місяців відповідних платежів[4]. Але у зв'язку з «м'якістю» санкцій передбачених даною статтею, притягнення боржника до кримінальної відповідальності не є фактором, який спонукає до погашення заборгованості. При цьому боржники по аліментам, відповідно до яких винесені обвинувачувальні вироки, продовжують ухилятися від відбуття покарання та виконання судових актів про стягнення аліментів. Як наслідок принцип невідворотності покарання за здійснене правопорушення не реалізується. Про ухилення від сплати аліментів свідчить ігнорування боржником викликів та попереджень державного виконавця, неявка до нього без поважних причин, приховування від нього отриманих доходів, а також приховування у разі працевлаштування даних про наявність обов'язку зі сплати аліментів від адміністрації підприємства де боржник працює і т.д. Якщо вище зазначені ознаки присутні, то в цьому випадку державний виконавець за заявою стягувача звертається до правоохоронних органів з поданням (повідомленням) про притягнення боржника до кримінальної відповідальності.

З метою реального стягнення аліментів необхідно використовувати і опит інших країн, а найбільш ефективні з них закріпити законодавчо. В першу чергу, необхідно, вдосконалення законодавства щодо виявлення фактичних доходів та іншого майна осіб, які повинні сплачувати аліменти.

За законодавством Канади та США боржника можна позбавити водійських прав, ліценцій (на мисливство, заняття оціночною, медіаторською діяльністю або ліцензії нотаріуса). В Ізраїлі можливе обмеження боржника у використанні платіжних карток.

Необхідно зробити так, щоб ухилення від сплати аліментів стало економічно не вигідним та суворо засуджувалося суспільством. Адже ненормально, що, заборгувавши аліменти та не маючи офіційних доходів і будь-якого зареєстрованого майна, боржник виходить сухим із води і уникає майнової відповідальності[5].

Необхідно також всебічно інформувати стягувачів про надані їм законодавством права: на подачу до суду позовної заяви про стягнення неустойки по заборгованості, про отримання соціальної допомоги на час розшуку боржника.

Також, необхідно посилити контроль за діяльністю державних виконавців, оскільки у зв'язку з великим навантаженням і не досконалістю механізму стягнення аліментів, контроль за місцем роботи (його зміною), отриманням доходів, придбанням майна перекладено на стягувача. Необхідно ввести в статтю 164 Кримінального кодексу кваліфікуючі ознаки, які будуть передбачати відповідальність за приховування боржником доходів або майна, не повідомлення про зміну роботи або місця проживання, здійснення інших діянь, які будуть приводити до ускладнення або унеможливлення виконання рішення суду.

Забезпечення прав дітей належним правовим захистом повинно бути одним із основних завдань суспільства. Аліменти на утримання неповнолітніх дітей мають велике значення, оскільки від їх виплати залежить рівень задоволення необхідних, життєво важливих потреб дитини.

Список використаних джерел

1. Конвенція про права дитини ООН; Конвенція, Міжнародний документ від 20.11.1989 - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show>.
2. Конституція України Верховна Рада України; Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР-[Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show>.
3. Сімейний кодекс України Верховна Рада України; Кодекс України, Закон від 10.01.2002 №2947-III-[Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>
4. Кримінальний кодекс
5. Такі проблемні аліменти... Тарас ШЕВЧЕНКО (Правовий тиждень, № 42, 20-26 жовтня 2009) - [Електронний ресурс]. -Режим доступу: <http://smi.liga.net/articles/IT096227.html>